

תענית ב. (תחילת המסכת) עד ג. (9 שורות מלמטה)

ביאורים

ניסוך המים: יציקת מים, שנשאבו ממעיין השילוח, על גבי המזבח בכל יום משבעת ימי חג הסוכות בשעת הקרבת קרבן התמיד של שחר. את המים היו שואבים, עם עלות השחר, ממעיין השילוח בצלוחית של זהב. לאחר שאיבת המים, היו הכהנים והעם הולכים ל"שער המים" שבבית המקדש, ותוקעים ומריעים ותוקעים, לקיים מה שנאמר "ושאבתם מים בששון". לאחר מכן, היה הכהן שזכה בניסוך המים, עולה על גבי המזבח, ויוצק אותם לתוך ספל הנמצא בראש המזבח בקרן דרומית מערבית. בספל היה כעין חוטם ובו נקב, שדרכו היו המים המנוסכים יורדים על גג המזבח ומשם לחלל העמוק שמתחת למזבח הנקרא "שיתין". ניסוך המים היה נעשה בחגיגות יתרה ובפומביות רבה, כדי להכחיש את דעותיהם של הצדוקים, שלא הודו במצות ניסוך המים בחג.

הכרזה: אחד הנימוקים לכך שלא מתחילים להזכיר גבורות גשמים בשחרית הוא הצורך להכריז על כך לפני (בשחרית לא ניתן להכריז לפני התפילה כיוון שיש לסמוך גאולה לתפילה). יש קהילות (בעיקר בחו"ל, אך גם בשיבת 'הר עציון') שנהגו על סמך שיטת הגאונים שההכרזה צריכה לבוא מהחזן בזמן תפילתו ולכן הציבור עצמו מתחיל להזכיר רק במנחה (אחרי ששמע בחזרת הש"ץ של מוסף את הכרזת החזן 'משיב הרוח ומוריד הגשם'). קהילות אחרות (וכן המנהג ברוב הקהילות בארץ) מסתפקות בהכרזה שלפני תפילת הלחש ובהן הציבור מתחיל להזכיר גשמים כבר במוסף.

משנה

1. מתי מתחילים להזכיר גבורות גשמים?

ר' אליעזר: מיום טוב הראשון של סוכות.

ר' יהושע: משחרית של יום טוב האחרון של סוכות.

ר' יהודה: ממוסף של יום טוב האחרון של סוכות. [ועד שחרית (כולל) של יום טוב ראשון של פסח].

2. אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים.

לפי ר"א מתחילים בשחרית - כדין לולב שבא לרצות על המים וזמנו ביום. (ולא כניסוך המים שזמנם מתחיל כבר בערב)

(ע"פ רש"י, לפי הריטב"א מתחיל כבר בערבית)

טעמו של ר' יהושע: אין להזכיר גשמים בסוכות, כי בסוכות הם סימן קללה.

תגובת ר"א: מדובר רק בהזכרת גשמים ולא בבקשה.

תגובת ר"י לתגובה: אם-כן, אז שיזכירו כל השנה!

תגובת ר"א לתגובה: ניתן באמת להזכיר כל השנה - כפי שמזכירים כל השנה תחיית המתים.

תגובת ר"י לתגובה: תחיית המתים יכולה להיות בכל רגע נתון - גשמים שיורדים בקיץ הם קללה.

המקור לכך שיש להתפלל על גשמים: "ולא צמדו ככל אהבכם [זו תפילה]... ונתתי אטר ארצכם".

ברייתא

ממתי מזכירין גשמים?

ר' אליעזר: שחרית של יו"ט ראשון של סוכות.

ר' יהודה בן בתירא: מהיום השני של סוכות.

ר' עקיבא: מהיום השישי של סוכות.

ר' יהושע: מליל יו"ט האחרון (משעת הנחת הלולב).

ר"י בשם ר' יהושע: ממוסף של יו"ט האחרון של סוכות.

הכוונה היא לר' יהושע בן בתירא. [החולק על ר' יהושע שבברייתא ועל ר' יהושע שבמשנה]

לפי ריב"ב מיום זה מתחילים לנסך מים (כי בפסוקי יום זה מתחיל הרמז לניסוך המים).

לפי ר"ע מיום זה מתחילים לנסך מים (כי בפסוקי יום זה נמצא הרמז העיקרי לניסוך המים).

מפתחות שבידי הקב"ה שלא נמסרו לשליח:

ר' יוחנן:

1. גשמים. ["יפתח ה' לך... לתת מטל ארצך"]
2. עיבור ולידה. ["ויזכור אלהים את רחל... ויפתח את רחמה"]
3. תחיית המתים. ["כי אני ה' אפתח את קברותיכם"]

במערבא הוסיפו:

4. מפתח של פרנסה. ["פנתח את ידך"]

ר' יוחנן לא החשיב זאת כי גשמים הם פרנסה.

המקור לעצם ניסוך המים בסוכות:

ר' יהודה בן בתירא:

מהאותיות מ'-י-מ' המיותרות בפרשת קרבנות סוכות.

ר' עקיבא:

'נסכי' (בלשון רבים) - מכאן שיש 2 ניסוכים.
(ומהרמז של ריב"ב נלמד שניסוך אחד הוא במים)

ר' נתן:

'הסק נסק' - מכאן שיש 2 ניסוכים.
(ומכך שהמילים לא זהות נלמד שניסוך אחד הוא במים)

כך לדעת חכמים.

אך לדעת ר' יהודה: ניסוך המים נוהג 8 ימים.

המקור לכך שהניסוך נוהג 7 ימים:

הלכה למשה מסיני.